

Bursa Kükürtlü Kaplıcalarının Tarihsel Gelişimi ve Türk Tıp Tarihi Açısından Önemi

THE HISTORICAL DEVELOPMENT AND THE IMPORTANCE OF BURSA KÜKÜRTLÜ BATHS FROM THE POINTS OF VIEW OF THE TURKISH HISTORY OF MEDICINE

Dr.Sezer ERER^a

^aTıp Tarihi ve Deontoloji AD, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, BURSA

Özet

Bu çalışmada, Osmanlı Türklerinde termal tedavinin tarihi gelişimi ve kaplıcaların özellikleri incelenir. Bursa'nın en önemli termal merkezlerinden biri, Uludağ Üniversitesi Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kükürtlü Kaplıcaları'dır. Böylece, bu çalışmada, bu merkezin önemi de, Türk Tıp Tarihi ve geleneksel tedaviler açısından vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaplıca, kaplıca tedavisi, tıp tarihi, geleneksel tedaviler, Bursa kükürtlü kaplıcaları

Summary

In this paper, the historical development of thermal therapy and the characteristics of the hot springs are studied in the Ottoman Turks. One of the most thermal centers of Bursa is Uludağ University Atatürk Rehabilitation Center Kükürtlü Baths. So, in this article, the importance of this center is also pointed out from the point of view of Turkish History of Medicine and traditional therapies.

Key Words: Hotspring, thermal therapy, history of medicine, traditional treatments, Bursa kükürtlü Baths

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2004, 12:189-195

Su, yaşam kaynağıdır. İnsanlar, suya tapmışlar, su sayesinde beslenmişler, suyu kullanarak temizlenmişler ve kendilerini tedavi etmeye çalışmışlardır. Doğal kaynak sularının kullanımı, antik çağlara kadar dayanmaktadır. Bu doğal kaynakların önemini ilk anlayanlar Romalılar olmuş, doğal kaynaklar üzerine tesis kurma fikrini ortaya atarak, kaplıcaların yapılmasını sağlamışlardır. Antik çağlardan bu yana insanların hayatında olan kaplıcalar, zaman içinde bazen önemlerini kaybetmişler, bazen de en önemli tedavi merkezleri olarak kullanılmışlardır. Bursa, termal sularının zenginliği ve bu doğal kaynakların kullanılmasını sağlayan kaplıcalarıyla, insanların hayatlarında önemli bir yer tutan ünlü şehirlerden biridir.

Bursa Kükürtlü Kaplıcalarının Tarihsel Gelişimine Bir Bakış

Sırasıyla Romalıların, Bizanslıların, Anadolu Selçuklularının ve son olarak da Osmanlı Devletinin himayesi altına giren ve Osmanlıların ilk başkenti olan Bursa, tarihi boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan eski bir Türk şehridir. Böylece kuruluşundan itibaren, her döneme

ve her kültüre ait geniş bir tarihî mirasa da ev sahipliği yapmıştır. Bu şehri ilk olarak MÖ VII. yüzyılda Btyn'lerin, saldırılardan kaçıp yerleşerek kurduklarına dair kaynaklar bulunmaktadır. Bitynia Kralı I. Prusias tarafından kurulan şehir, 'Prusias' adıyla anılmış, zaman içinde 'Prusa'ya dönüşmüş ve Osmanlılar döneminde de 'Bursa' adını almıştır.

Bursa kaplıcaları, I. Justinianus (482-565) zamanında en iyi dönemlerini yaşamıştır. Saraylardaki kaplıca ve hamamlar "Basilicae Thermeae (Kral Banyosu)" adıyla anılırdı.¹ Hatta I. Justinianus'un eşi Kraliçe Theodora'nın Çekirge Kaplıcalarındaki 40 günlük eğlencesi halk arasında uzun süre konuşulmuştu. Ancak kaplıca ve hamamlar I. Justinianus'tan sonra değerini yavaş yavaş kaybetmeye başladı. Özellikle Rönesans'ta temizliğin günah olması ve şifanın sadece Tanrı tarafından verileceği inancı, kiliselerin kaplıca ve hamamların çoğunu yıktırmasına neden oldu. Yine Haçlı Seferlerinde de çoğu yapı zarar gördü. Kaplıca ve hamamlar, Roma ve Bizans döneminde sadece saray ailelerinin, önemli kişilerin ve savaştan dönen askerlerin kullanımlarına ağıktı. Özellikle Romalı askerler, savaş

Resim 1. Kükürtlü kaplıcaları

Resim 2. Kükürtlü kaplıcasının soyunmalık bölümü

sonrası kaplıca kürleri uygularlardı. Yani, kaplıca ve hamamlar, belli topluluklar için yapıldı ve halk kullanamazdı.

Bursa'nın geniş tarihî mirası içinde bulunan mimari yapıları arasında cami, medrese, türbe, hastane, imaret, dergâh, mescid, tekke, han, hamam ve kaplıcalar yer almaktadır. Özellikle kaplıca ve hamamlar sayesinde Bursa'nın, hem tıp tarihi, hem de tıp folkloru açısından oldukça önemli bir yeri vardır.^{2,3}

Bursa hamamları ve kaplıcaları, hem tarihin günümüze kadar saklandığının en güzel belgeleri, hem de Türklerin en güzel mimari örneklerini verdikleri yapılarıdır. Çünkü, temizliğe çok önem veren Türkler, aldıkları yerlerde Roma ve Bizanslılardan kalan hamam ve kaplıcaları yıkmak yerine, onları yenilemişler, hatta bu binaları temel alarak kendi kültürlerine ve yaşam tarzlarına uygun yapılar inşa etmişlerdir. Mesela, temizliğin durgun suyla değil akar suyla yapılmasının gerektiği inancına dayanılarak, Roma ve Bizans hamamlarındaki havuzlar yerine kurnaların yapılması, Türk hamamları ve kaplıcalarının karakteristik özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Yani Türkler, hem inançları, hem de yaşam tarzları doğrultusunda farklı bir hamam yapısı ortaya koymuşlardır.

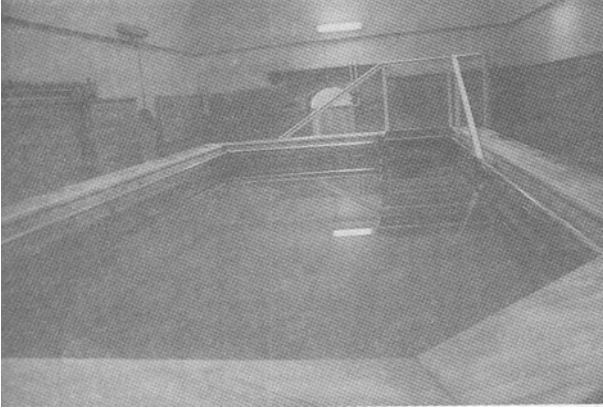
Türklerin hayatında kaplıca ve hamamlar, sadece temizlenme ve tedavi için değil, aynı zamanda beraber eğlenme amacıyla da kullanılmıştır. Hamamlarda kadınların sazlı sözlü eğlenceleri, göbek taşları üzerindeki yemek ziyafetleri, gelin hamamı ve lohusa hamamı, Türk edebiyatına ve resmine de konu olmuştur. Hatta devrin padişahları dahi şiirlerinde bu kaplıca ve hamam âlemlerinden söz etmişlerdir. Yine Bursa kaplıcaları hakkında yazılmış olan en güzel eserler de Lamii Çelebi ve Ârif'e ait olanlardır. Ârif'e ait bir eserde, hem Bursa kaplıcalarından hem de bu kaplıcaların tedavi edici özelliklerinden bahsedilmektedir:

“Bahar olsa donanır gül,
Çağlar durmaz deli dil.
Yalnız bir iki değil,
Kaplucası Brusanın.

Girenler içinde kalur,
Suyun dökünse can bulur.
Nicelere derman olur,
Kaplucası Brusanın.

Ârif eder canım canı,
Bilmem nedir desem anı.
En son bir hale kor beni,
Kaplucası Brusanın.”⁴

Bursa, sadece tarihi açıdan değil, aynı zamanda jeolojik olarak da oldukça önemli şehirlerimizdendir. Uludağ eteklerinden kaynakarak çıkan, şehir merkezine kadar gelen ve burada çoğu kaplıcaya hayat veren şifalı sulara sahiptir. Bu şifalı suları sayesinde Bursa, bir “kür şehri”

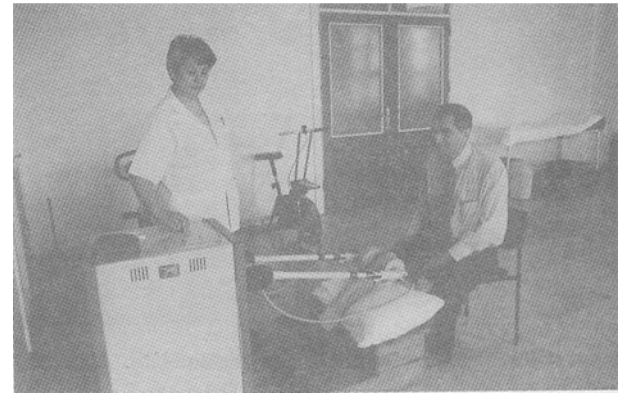
Resim 3. Kükürtlü kaplıcalarının küçük havuzu

Resim 4. Kükürtlü kaplıcalarının büyük havuzu

Resim 5. Kükürtlü kaplıcalarının sıra banyoları

Resim 6. Kükürtlü kaplıcaları egzersiz salonu

olarak tanımlanmaktadır. Öyle ki Evliya Çelebi, Seyahat-nâme'sinde, 1640 yılında sadece Bursa'da, 3000 tane hamam bulunduğundan bahsetmiştir.⁴ Bursa kaplıcalarıyla ilgili ilk bilgiler, M.S. 111-113 tarihleri arasında Bursa valisi olan Romalı Plinius'un İmparator Trayan'a yazdığı mektuplardır. Bursa kaplıcaları hakkında ilk kesin bilgiler ise **Bursa'lı Hekim Ali Münşi** (?-1747)'nin 1731 tarihli "**Bidaatü-l Mübtedi**" kitabında bulunmaktadır.⁵ Yine Bursa'nın suları, çoğu yabancı bilim adamlarının da ilgisini çekmiş ve kitaplarında bu şehrin suları ve kaplıcalarına büyük yer vermişlerdir. Ünlü Osmanlı tarihçisi **Joseph von Hammer** (1774-1856) ve ünlü hekim **Dr. Charles Ambroise Bernard** (1808-1844), Bursa kaplıcalarını kitaplarına konu etmiş olan iki önemli bilim adamlarıdır. **Dr. Charles Ambroise Bernard**, 1842 tarihli Fransızca eseri "**Les Bains De Brouse**" da Bursa ve kaplıcaları hakkında detaylı bilgiler vermektedir.⁶

Türklerin temizlik tutkuları sayesinde hayat bulan kaplıcalar, Türklere has özelliklerle tekrar dünyaya tanıtıldı.⁷ Ayrıca padişahların kendi hastalıklarına şifa veren suların bulunduğu yerlerde yeni kaplıca ve hamamlar yapıldı. Böylece kaplıca ve hamam kültürü eskisinden daha etkin bir şekilde Türk tarihine ve halkın yaşamına girmiş oldu. Türklere kaplıca ve hamamlar, herhangi bir sınıf ayrımı gözetmeksizin, saray ailelerinden halka kadar herkesin kullanabilmesi için yapıldı.⁸ Türklerin suya ve temizliğe verdikleri önem, alınan her yerde ve her padişah döneminde yapılmış olan çeşmelerin, kaplıcaların ve hamamların çokluğundan da anlaşılmaktadır. Özellikle Osmanlı Türklerinin en güzel hamam ve kaplıca örnekleri Bursa'da bulunmaktadır.

Kaplıcalar ve hamamlar, Roma hamamlarının yapıları esas alınarak yapılmışlardır. Ancak Türklerin kendi inanç ve yaşam tarzlarına göre yaptıkları kaplıca ve hamamlar

Resim 7. Kükürtlü kaplıcaların fiziksel tedavi birimi

farklı özellikler taşımaktadır. Buna göre Türk hamamı dört esas bölümden oluşur:

1. Soyunmalık (Camekan)
2. Soğukluk
3. Sıcaklık
4. Külhan

Soyunmalık (Camekan); hamama girmeden önce soyunup hazırlanılan ve hamamdan çıktıktan sonra, burada bulunan localarda yatıp dinlenen bölümdür. Soyunmalığın ortasında, kubbenin tam altında farklı şekil ve büyüklüklerde fiskiyeli havuzlar bulunur.

Soğukluk; sıcaklığa girmeden önce vücudu terleten, sıcaklıktan çıkarken de birdenbire soğukla teması engelleyen bölümdür. Genellikle kubbe ile örtülüdür ve havalandırma için tavanda küçük bir penceresi bulunur.

Sıcaklık; hamamın en sıcak olan ve asıl yıkanma yeridir. Bu bölümde genel ve özel olmak üzere yıkanma

bölmeleri vardır. Özel bölümler “halvet” adını alırlar. Genel ve özel yıkanma bölümleri ayrı birer kubbeyle örtülüdür. Yıkanma, bu bölümlerde bulunan “kurna”larla yapılır. Ortasında mermerden yapılmış olan göbek taşı bulunur. Bu göbek taşı, oturup dinlenme ve terleme amacıyla kullanılır.

Külhan; sıcaklığın hemen yanında yer alır. Bu bölüm, hamamın suyunu ısıtır.

Kaplıcalar, doğal kaynak sularının üzerine inşa edilmiş yapılardır. Bu özellikleri ile kaplıcalar, yapısal olarak hamamlardan ayrılırlar. Soyunmalık ve soğukluk kaplıcalarda da aynı yapıdadır. Sıcaklıkta ortaya çıkan farklılık, kaplıcaların yıkanma yerinden çok bir tür tedavi merkezleri olmalarından kaynaklanır. Kaplıcaların sıcaklık bölümlerinde hamamlardaki göbek taşı yerine, insanların hastalıklı bölümlerini su içinde tutmalarını sağlayan havuzlar bulunmaktadır. Bu havuzlar, Roma-Helen-Bizans dönemi kaplıcalarında dikdörtgen veya oval, Türk kaplıcalarında ise genel olarak dairesel yapıdadırlar. Külhan bölümü ise, doğal sıcak suların üzerine kurulmuş olan kaplıcalarda bulunmaz.^{4,9}

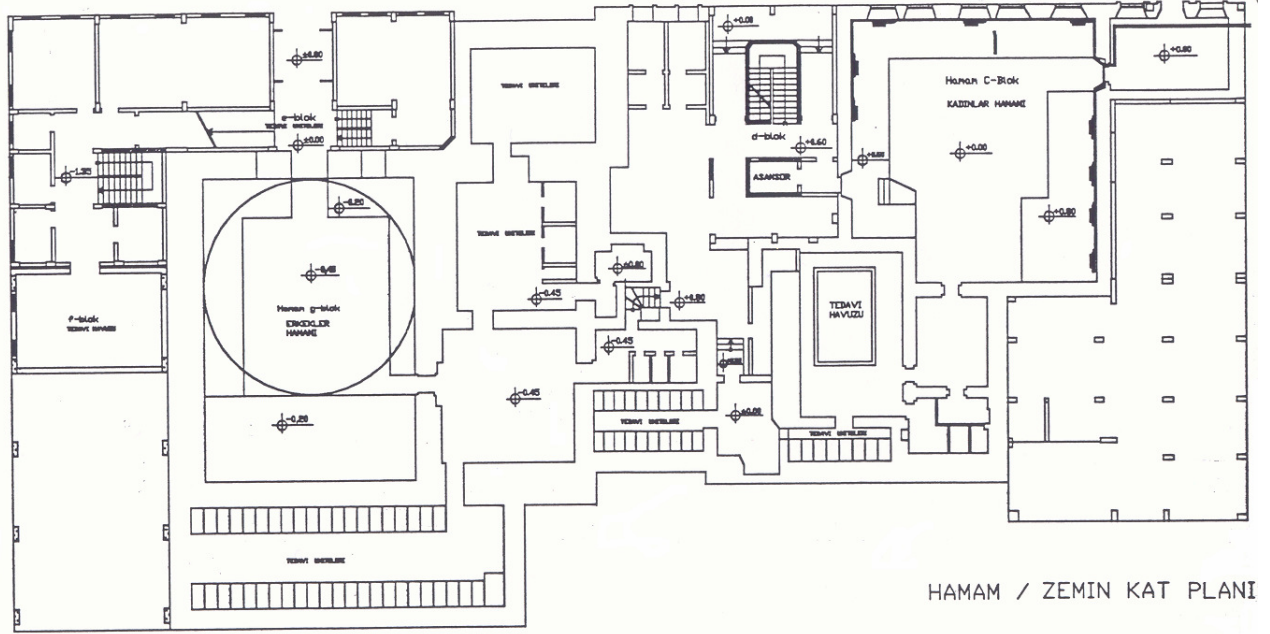
Geleneksel tedaviler açısından önemli yer kaplayan kaplıcalarıyla ünlü Bursa'nın en önemli kaplıcalarında biri de Kükürtlü kaplıcasıdır. Bu kaplıca, Büyük Kükürtlü (Erkekler hamamı) ve Kükürtlü (Kadınlar hamamı) olmak üzere iki bölümden oluşur. Büyük kükürtlü, Sultan I. Murat (1362-1399) tarafından 14. yüzyılda yaptırılmıştır. Kükürtlü ise, Büyük Kükürtlü'den yaklaşık 100 yıl sonra Sultan II. Bayezid (1481-1512) tarafından yaptırılmıştır. Kaplıcanın bölümleri, farklı dönemlerde farklı mimarlar tarafından yapıldığı için, yapıda tam anlamıyla bir bütünlük yoktur. Buna göre, kaplıcanın tarihi dört farklı döneme ayrılmaktadır:

1. Sultan I. Murat Eserleri; 14. yüzyılın ikinci yarısında halkın kullanımına yönelik olarak yapılmıştır. Soğukluk oldukça büyük, hamam bölümü ise küçük ve sadedir.

2. Sultan II. Bayezid Eserleri; 16. yüzyılın başlarında Küçük Kükürtlü ve Büyük Kükürtlü'nün camekan bölümünü yaptırmıştır.

3. 19. Yüzyıl Eserleri; eklenen otel odalarıyla kaplıca büyütülmüştür. Bu son haliyle 1978 yılına kadar Odman Ailesi tarafından otel olarak işletilmiştir.

4. Uludağ Üniversitesi Bünyesinde Kükürtlü Kaplıcaları; 1978 yılında kamulaştırma kararı ile Odman Ailesi'nden teslim alınan kaplıca, 1981 yılında Uludağ Üniversitesi bünyesine dahil olmuş, 1975 yılında Prof. Dr. Münir Kerim Karakaya tarafından kurulmuş olan Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı'na bağlanmıştır. 1981 yılında Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararıyla röleve ve restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Kaplı-

Resim 8. Kükürtlü kaplıcalarının bugünkü planı

canın tarihi eser niteliğinde olması nedeniyle, restorasyon çalışmaları, içeride yapı bütünlüğü korunarak dış cephenin restorasyonun yapılması şeklinde devam etmiştir. Bu çalışmalar sırasında toprak altında kalan kısımlar da bulunarak, kaplıcanın esas tarihi bölümleri de ortaya çıkarılmış, ayrıca banyo bölümünde de bazı restorasyonlar yapılarak kaplıcanın bir sağlık merkezi haline getirilmesi tamamlanmıştır.* Banyo ve otel olarak kullanılan bölümler, Uludağ Üniversitesi tarafından restore edildikten sonra, 15 Kasım 1985 tarihinde, Prof. Dr. Orhan Özcan başkanlığında hizmete açılmıştır. Bugün de üniversiteye bağlı tek hidroterapi merkezi olarak, Prof. Dr. Merih Yurtkuran başkanlığında Uludağ Üniversitesi Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kükürtlü Kaplıcaları adıyla hizmet vermektedir. Ayrıca, 1990 yılında anabilim dalına bağlı olarak Prof. Dr. Selçuk Küçükkoğlu başkanlığında kurulan Spor Hekimliği Bilim Dalı da, Uludağ Üniversitesi Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kükürtlü Kaplıcaları'nda verilen sağlık hizmetine katkıda bulunmuştur.^{3,4,10-14}

* Yılmaz BAYRAKÇEKEN (Yüksek Mimar, Uludağ Üniversitesi, Yapı İşleri Daire Başkan Vekili) ve Ahmet CAN (Uludağ Üniversitesi Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kükürtlü Kaplıcaları Müdürü) ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler.

Bursa Kükürtlü Kaplıcalarının Geleneksel Tedaviler Açısından Önemi

Bursa suları, Uludağ'ın eteklerinden kaynar ve şehrin batısında Bademlibahçe ve Çekirge olmak üzere iki ana kaynaktan açığa çıkar. Çekirge suları çelikli, Bademlibahçe suları ise kükürtlü özelliktedirler.

Çekirge suları; dişi (sıcak), erkek (ılık) ve Horhor suları olmak üzere üç ayrı kaynaktan çıkar. Bademlibahçe suları ise; Kükürtlü, Yeni Kaplıca-Kaynarca, ve Karamustafa suyu olarak ayrılırlar.^{6,15-17}

Çekirge bölgesi sularının ana kaynaktaki sıcaklığı 35-50°C, Bademlibahçe bölgesi sularının sıcaklığı ise 80-85°C arasındadır. Suların sıcaklıkları, kaplıcalara dağılımlarına göre 1-2°C arasında değişim gösterir.^{16,17} Bursa suları mineraller açısından da oldukça zengindirler. Potasyum, Sodyum, Kalsiyum, Magnezyum, Alüminyum, Klor, Flor, Sülfat, Bikarbonat, Karbondioksit, Lityum ve Kükürt gibi temel mineraller yanında Arsenik, Bakır, Krom, Kalay, Gümüş, Nikel, Karbonik Asit ve Kurşun, Bursa sularının tedavi edici niteliklerini belirlemektedir. Bursa suları, sıcaklıkları ve içerdikleri mineraller dışında radyoaktif olmaları nedeniyle de ayrı bir önem taşırlar. Özellikle Çekirge ve Karamustafa suları, Bursa suları arasında en fazla radyoaktiviteye sahip sulardır.

Bu özelliklere sahip Bursa suları; romatizma, artrit, nikris (gut), çeşitli ağrılar, nevrjaljiler, siyatik, gastrointes-

tinal sistem hastalıkları, idrar yolları hastalıkları, anemi, cilt hastalıkları, çeşitli kadın ve erkek hastalıkları, şişmanlık gibi rahatsızlıklarda kullanılmaktadır. Ayrıca, hamilelik döneminde de kaplıca tedavisi uygulanabilmektedir. Ancak, çok dikkatli olunmalıdır.^{16,18}

Kaplıca tedavisi, bazı hastalıklarda kontrendikedir. Ateşli hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, guatr, kaşeksi, anemi, kalp hastalıkları, tansiyon bozuklukları, organ yetersizlikleri ve kanser gibi hastalıklarda kaplıca tedavisi uygulanmaz.

Kaplıca tedavisinde Bursa suları ve kaplıcaları önemli bir yer tutar. Bilindiği üzere kaplıca tedavisi, doğal şifalı suların, banyo veya içme tarzında kullanılmasıyla yapılan ve gelenekselleşmiş bir tedavi türüdür. Kaplıca tedavisi, 21 günlük kürler şeklinde uygulanır. Bu süre, hastalığın prognozuna göre uzatılabilir veya iki haftalık bir süreyle tamamlanabilir. Kaplıca tedavisindeki en önemli nokta ise, hekim tavsiyesi ile ve hastalığa en uygun sulardan yararlanılması gereklidir. Çünkü her şifalı suyun kendine has bir özelliği ve farklı hastalıklara karşı tedavi edici özelliği vardır. Bu nedenle hekim kontrolünde yapılan kaplıca tedavisi, en uygun tedavi yöntemidir. Ülkemizde halen tam olarak yerleşemeyen bu uygulama, birçok kötü sonuçla karşılaşılmasına da neden olmaktadır. Bunlardan en önemlisi, kaplıcanın sıcak suyunun gereğinden fazla uygulanması ve endikasyonu olmayan hastalıklarda kullanılması sonucu ortaya çıkan “kaplıca yorgunluğu”dur. Normalde günde 15-20 dakikalık periyodlar halinde sürmesi gereken tedavinin, bilgisizlik nedeniyle suyun etkisinin fazla olması düşüncesiyle hastalar tarafından sürenin 1 saate uzatılması, yine akut dönemde hastalığı olan, kalp rahatsızlığı ve tansiyonu olan hastaların sıcak kaplıca sularından yararlanmaya çalışmaları, “**kaplıca yorgunluğu**”nun ortaya çıkmasının başlıca nedenleridir.

Bu bilgiler ışığında kaplıca tedavisi; günde 15-20 dakikalık banyolar tarzında, iki hafta veya 21 gün boyunca, hekimin tavsiye ettiği kaplıcalarda ve yine hekim gözetiminde yapılmalıdır.

Kaplıca tedavisine ilave yarar sağlayacak bir uygulama da kaplıca diyetidir. Kaplıca tedavisi boyunca ağır ve yağlı yemeklerin yenmemesi, bunların yerine, taze sebze ve meyve yenmesi ve bol miktarda su içilmesi, kaplıca diyetinin esasını oluşturmaktadır. Yine bol meyve suyu ve maden suyu da içilebilir. Ayrıca, banyolardan hemen sonra su içilmemesi gerekmektedir. Bu 15-20 dakikalık banyolardan sonra, kaplıcanın dinlenme bölümlerinde veya varsa kaplıca oteli odalarında 1 saatlik dinleme süresi olmalıdır. Bu dinlenme, hem terlemenin etkisini artırır, hem de sıcak banyodan çıkanların soğuk havayla doğrudan temasını azaltarak, tedaviden olumlu sonuçların alınmasını sağlar. Yine kaplıca tedavisiyle birlikte yapılan fizik tedavi, özel-

likle kas-iskelet sistemi hastalıkları için oldukça faydalıdır.^{16,19-22}

Kaplıca suyunun tedavi edici etkisi özellikle suyun sıcaklığından kaynaklanmaktadır. Sıcak suların kas, kemik ve sinir sistemi üzerine olan etkileri sayesinde ağrıyı azaltıcıları bilinmektedir. Sıcak su, vazodilatasyona neden olarak kas iskemisini azaltır ve kas spazmını çözümler ağrıyı azaltır. Ayrıca sıcak su sedasyonu etkisi yapar. Periferik sinir sistemini bloke ederek analjezi sağlar. Bütün bu etkiler sonucu ağrı azalır. Sıcak suların yaşlı hastalarda bozulmuş olan hormonal sistemi regüle ederek obezitenin azalmasına yol açtığı ve böylece eklemlerin üzerindeki ağırlığın kaldırılarak ağrıların da azaltıldığı belirtilmektedir. Suyun sıcaklığı yanında, içerdiği kükürt ve karbondioksit, kas, kemik, iskelet ve damarlar üzerine sistematik etki yapar. Sistemik termal terapinin vazodilatasyon etkisi, periferik damar hastalıkları ve bazı kalp hastalıkları için de tedavi edici niteliktedir.^{23,24}

Bursa Küçükürtlü kaplıcaları, Osmanlı kaplıca mimarisinin en güzel örneklerinden birisidir. Kaplıca, esas yapısı bozulmadan eklenen otel ve binalar sayesinde Bursa'nın en kapsamlı kaplıca tesislerinden birisi haline getirilmiştir. Ayrıca, tedavi hizmetleri yanında, eğitim ve araştırmaların da yapılması sebebiyle Küçükürtlü kaplıcaları, Üniversite bünyesinde kurulmuş olan Türkiye'nin ilk ve tek bilimsel kaplıca merkezi olma özelliğini de korumaktadır.

Kaplıcanın soyunmalık kısmı oldukça büyük ve aydınlıktır. Bu bölüm II. Bayezid döneminde kaplıcaya eklenmiştir. Soyunmalıktan bir kapıyla sıcaklık bölümüne geçilir. Burada, eskiden göbektaşlı bulunan yere, Üniversite restore edildiği sırada bir havuz yaptırılmıştır. Ayrıca, kaplıcanın, tedavi için, yine sonradan yapılan bir büyük havuzu, I. Murat döneminden kalma 3 küçük havuzu ve yanyana dizilmiş 40 küvetten oluşan iki sıra banyoları bulunmaktadır. Kaplıca, acil müdahale birimi, laboratuvar, röntgen birimi, fizik tedavi birimi ve rehabilitasyon biriminden oluşan bir kliniğe sahiptir. Kaplıcada, 7 gün hekim bulunur ve kaplıca 24 saat hizmet verir. Merkezde; 1 Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji uzman ve profesörü, 1 Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yardımcı Doçenti, 2 Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon uzmanı ve 4 Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Asistanı görev yapmaktadır. Ayrıca 6 fizyoterapist, 11 hemşire, 1 laborant, 3 röntgen teknisyeni, 1 ortez-protez teknisyeni görev yapmaktadır. Kaplıca 24 tam gün yataklı ve 31 ayaktan yarım gün yataklı tedavi hizmeti vermektedir.

Kaplıcaya başvuran tüm hastalara sınırlama getirilmeksizin bakılmaktadır. Hastalar bağlı buldukları kurumların sevk etmesi ile veya kendi istekleriyle kaplıcaya başvurarak tedavi görmektedirler.

Küçükürtlü suyu, hipertermal özelliktedir, suyun ısısı 74.5°C'dir. Küçükürtlü suyu, Bursa suları arasında en fazla

kükürt içeren (1 mg/L) sudur. Suyun tedavi edici özelliklerini belirleyen diğer mineraller; Kalsiyum, Magnezyum, Sülfatlar, Sodyum, Serbest Karbondioksit, Potasyum ve Klor'dur.

Kaplıca; romatoid artrit, mekanik bel-boyun ağrıları, fibromiyalji, osteoartroz, osteoporoz, osteomalazi, psoriasis, diabetik artropati, omuz periartriti gibi bazı romatizmal hastalıklar, hemipleji-hemiparazi, omurilik yaralanmaları, Parkinson, diz ve kalça protezi ve doğuştan kalça çıkığı gibi çeşitli ortopedik rahatsızlıklar, el yaralanmaları, tendon ve sinir kesileri ve ayrıca hipertansiyon, idrar yolu hastalıkları, üst solunum yolu enfeksiyonları gibi hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Yapılan istatistiksel çalışmalar sonucu, kaplıcaya gelen hastalarda en sık rastlanan hastalık osteoartroz olarak belirlenmiştir*. Bundan sonra mekanik bel-boyun ağrıları, osteoporoz ve fibromiyalji sendromu yer almaktadır. Kaplıcaya başvuran hastaların sayısı 2000 yılında, 13.000'e ulaşmıştır. Günlük hasta sayısı ise 100-150'yi bulmaktadır. Son dönemlerde, hasta sayısında bir azalma gözlenmiştir ki, bu azalmanın en büyük sebebi yatak sayısının 45'ten 24'e düşmesi olarak gösterilmektedir. Kaplıcaya gelen hastalar ve en sık görülen hastalıklarla ilgili son yıllarda 50'yi aşkın çalışma yapılmış, yapılan bu çalışmalar, özellikle yurt dışı yayınlar sayesinde, Türkiye'deki kaplıca tedavisi hakkında önemli bilgiler vermiş, kaplıca tedavisinin fizik tedavi ve rehabilitasyonla birlikte sağladığı yararları bahsedilmiştir.**

Sonuç

Kaplıca tedavisi, antik çağlardan bu yana birçok hastalık için önemli bir tedavi yöntemi olarak uygulanmıştır. Romalılarla başlayan, tarih içinde değişen niteliklerle insanların hayatındaki rolünü devam ettiren kaplıcalar, Türkler sayesinde, yeni bir isim ve teknik kazanarak dünyaya tanıtılmıştır. Türk tıp tarihinde önemli bir yeri olan kaplıca kültürü, günümüzde de daha bilimsel olarak devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle romatizmal hastalıklar için büyük önem taşıyan kaplıcalar, gelenekselleşmiş bir tedavi merkezi olma özelliklerini korumaktadırlar.

* N.S. (72 yaş) Osteoartroz tedavisi görmektedir.

** Yrd. Doç. Dr. Ümit Bingöl (Uludağ Üniversitesi Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kükürtlü Kaplıcaları) den alınan bilgiler. Bursa Kükürtlü Kaplıcasının geleneksel tedaviler açısından önemi, 14. yüzyıldan günümüze kadar devam etmiştir. Özellikle Üniversite bünyesine girdikten sonra tam bir kaplıca tesisi haline getirilmiş olan kaplıca, bugün yaptığı çalışmalar ve tedaviler ile Türkiye'nin en önemli kaplıcalarından biri konumundadır.

KAYNAKLAR

1. Özer, N. Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalar. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.1989. s. 203-9.
2. Demirhan EA. Bursa'nın Tıbbi Folklorumuzdaki Yeri ve Bazı Bursalı Türk Hekimleri. Tıp Dünyası Aylık Tıbbi Dergisi. 1983; 276-7.
3. Demirhan EA. Evliyalar Şehri Bursa'nın Türk Tıp Tarihindeki Yeri ve Tıbbi Folklorumuz Bakımından Önemi. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.1994.
4. Reman R. Şifalı Su Kullanmak İlimi, Balneoloji ve Şifalı Kaynaklarımız. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası. 1942. s. 31-5.
5. Dramur R. Bursa Kaplıcaları.Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 1989. s.125-37.
6. Eyice S. Bursa Kaplıcalarını Tanıtan İki Yabancı. Bursa: TC Kültür Bakanlığı Yayınları. 1996. s.74-80.
7. Kandela P. The Rise and the Fall of Turkish Bath in Victorian England. International Journal of Dermatology 2000; 39(1):70.
8. Şifalı Sularımız (Ed. Salih Özbey). Ankara: Çağ Matbaası. 1979. s.1-10, 216-7.
9. Tuna A. Bursa Kaplıcaları. İstanbul: Kurtiş Matbaası. 1987. s.15-22.
10. T.C. Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı, 13357 no'lu ve 11.12.1981 tarihli kararı.
11. Yurtkuran M. Kükürtlü Kaplıcalarının Dünü, Bugünü. Bursa Defteri. İstanbul: Atlan Matbaası.2000; 8: 102-11.
12. Doğan BM, Karagülle Z. Türkiye'deki Resmi Kaplıca Klinikleri. Kaplıca Tıbbi ve Türkiye Kaplıca Rehberi. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.2002. s. 180-3.
13. Köprülü Ö. Mimarlık Tarihimizde Önemli Yer Tutan Halk Hamam ve Kaplıcalarının Bursa'da Bulunan Örneklerinde İncelenmesi, Bursa Halk Sempozyumu c.2, Bursa. 2002. s.821-30.
14. Green Bursa. İstanbul: Minyatür Yayınları No.106. s.86.
15. Ataman S. Çekirge Kaplıcaları. İstanbul: Emek Basımevi.1938. s.1-17.
16. Giray S. Bursa Kaplıcaları, Şifalı Sular ile Tedavi. İstanbul. İnkılap Kitabevi. 1950. s.10-30.
17. Özcan O. Bursa Kaplıcaları, Bursa 1977 Semineri, Bursa: Bursa Üniversitesi Yayınları. 1977. s.217-20.
18. Waha-Eskeli K, Erkkola R. The Sauna and Pregnancy. Ann Clin Res. 2002; 20(4): 279-82.
19. Karagülle Z. Kaplıca Tıbbi ve Kaplıca Tedavisi. Balneoloji ve Kaplıca Tıbbi. Nobel Tıp Kitapevleri. 2002. s.15-20.
20. Reman R. Kaplıca Bilgileri. Bursa: Bursa Yeni Basımevi. 1937. s.9-30.
21. Tabib İbn-i Şerif : Yedigöller (Proje Danışmanı Prof.Dr. Ayten Altıntaş) Merkez Efendi ve Halk Hekimliği Derneği. İstanbul: Pınarbaşı Matbaacılık. 2003. s.69-70.
22. Tuna N. Bursa Kaplıcaları ve Romatizmada Kaplıca Tedavisi. Ankara: Mars Matbaası. 1976. s.35-47.
23. Biro S, Masuda A, Kihara T, Tei C. Clinical Implications of Thermal Therapy in Life-Style Diseases. Exp Biol Med. 2003; 228(10):1245-9.
24. Matz H, Orion E, Wolf R. Balneotherapy in Dermatology. Dermatologic Therapy 2003; 16(2):132.

Geliş Tarihi: 30.06.2004

Yazışma Adresi: Dr.Sezer ERER

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Deontoloji AD, BURSA
sezerezer@hotmail.com